

Prikazi i osvrti

DUHOVNA BORBA

Lorenzo Scupoli, *Combattimento spirituale*, Edizioni Paoline 1992, str. 209.

Scupolijeva* knjiga *Combattimento spirituale* (Duhovna borba) manifest je čiste ljubavi prema Bogu. Sam naslov knjige naznačava o kakvom se sadržaju radi. Vjeran naslovu, Scupoli kroz 66 poglavlja izlaže sustavno plan borbe protiv sebe samog, protiv strasti, te protiv đavla, kako bi se dosegla čista ljubav prema Bogu. U predgovoru Scupoli svoju knjigu posvećuje "vrhovnom kapetanu i najslavnijem pobjedniku Isusu Kristu sinu Marijinu". Po Scupoliju, kršćansko savršenstvo ne sastoji se u izvanjskoj askezi (trapljenju, bičevanju, postu, dugom bdijenju i sl.), niti u dugim molitvama. Duhovni život, tj. kršćansko savršenstvo, sastoji se u "poznavanju Božje dobrote i veličine, te naše ništavnosti i sklonosti svakom zlu; u ljubavi prema Njemu i mržnji prema nama samima; u podvrgavanju ne samo njemu, nego svakom stvorenju - Njemu za ljubav; u nijekanju svake naše volje i u potpunom predanju njegovoj božanskoj dobrohotnosti;

* Lorenzo Scupoli (1530-1610) rodio se u Otrantu. Kao već zreo čovjek, u 39 godini, odlučuje postati redovnik-teatinac, te je zaređen za svećenika 1577. Godine 1585. od generalnog kapitula, vlastitog reda, osuđen je na godinu dana zatvora i svodenje na laički stalež. Pravi razlog osude do danas nije poznat, pretpostavlja se da je riječ o teškoj kleveti. Scupoli je prihvatio i živio tešku kaznu tako primjereno da je ubrzo postao poznat zbog svojega primjerena života. Kao plod života provedena u poniženju i šutnji nastala je knjiga *Duhovna borba*, koja je svjetlo dana po prvi put ugledala u Veneciji 1589, ali bez imena autora. Vjeruje se da se Scupoli između 1589-1591. u Padovi više puta susreo s Franjom Saleskim, kojemu *Duhovna borba* duguje svoju slavu. Nakon 25 godina provedenih u poniženju i šutnji, generalni kapitul teatinaca ukida kaznu Scupoliju, koji ubrzo iza toga umire u Napulju na glasu svetosti. Dvadeset i jedan dan nakon Scupolijeve smrti u Bologni je tiskana *Duhovna borba* sa Scupolijevim imenom. Knjiga je ubrzo prevedena na veće europske jezike.

uz to, ona se sastoji u želji da se sve ovo čini jednostavno za slavu Božju, sa željom da se njemu sviđi“ (1 pog., str. 72).

Po običaju svojega vremena, Scupoli se u svojoj knjizi obraća kršćanskoj duši. Nakon što je opisao u čemu se sastoji duhovni život, Scupoli na kraju prvog poglavlja predlaže sredstva, tj. “oružja“, kojima se može “osvojiti“ kršćansko svaršenstvo. Prema “oružjima“ koja Scupoli predlaže knjiga bi se mogla podijeliti: nepovjerenje u sebe (2. pog.); pouzdanje u Boga (3-6. pog.); vježbanje/askeza (7-43. pog.) i molitva (44-60. pog.). Posljednjih 6 poglavlja posvećeno je pripravi za dobru smrt.

Nepovjerenje u sebe je neophodno, ako se želi doseći kršćansko savršenstvo. Ono je preduvjet duhovnog života. Scupoli predlaže četiri načina kako bi se dosega ovaj preduvjet: prvi je da se razmatra i upozna vlastita neznatnost i ništavnost; drugi je da se poniznim molitvama izmoli od Gospodina; treći je da se čovjek navikne bojati samog sebe i svoje sklonosti zlu; četvrti je da čovjek u svojem padu upozna svoju slabost i postane svjestan da bez Božje pomoći ne može ništa učiniti. “Jasna je ova stvar - piše Scupoli - da je svakome, tko se želi sjediniti s vrhovnim svjetlom i nestvorenom istinom, neophodno poznavanje samog sebe, što božanska blagost redovito oholima daje preko padova: on ih opravdano pušta da trče u kakvom nedostatku od kojega se, misle oni, mogu sami obraniti; no, videći da ne mogu, napokon se nauče posvemašnjem nepovjerenju u sebe same“ (2. pog., str. 75).

Pouzdanje u Boga, također, zadobiva se na četiri načina: da se traži od Boga; da se očima vjre upozna Božja svemogućnost i ljubav prema nama. Jer, kako da “naš božanski Pastir, koji je trideset i tri godine trčao za izgubljenom ovcom dozivajući je tako jako da je promukao i tako strmim i napornim putem da je prolio svu krv i ostavio život, sada kad ova ovca ide za njim poslušna njegovim zapovijedima, zovući ga i moleći ga, kako da on ne svrne svoje oživljujuće oči te je ne uzme i ne stavi na svoja božanska ramena, praveći slavlje sa svima svojim bližnjim i s anđelima na nebu“ (3. pog. str. 77-78). Treći način da se zadobije pouzdanje u Boga jest prizvati u pamet sveta Pisma, koja nam kažu da nikada nije ostao iznevjeren onaj tko se pouzdao u Boga. Četvrtim načinom postiže se istodobno nepovjerenje u sebe i pouzdanje u Boga. Prije svakog čina čovjek se treba sjetiti vlastite slabosti i nemoći s jedne strane, te Božje svemoći, mudrosti i dobrote s druge strane. U 4., 5. i 6. poglavlju Scupoli opisuje znakove po kojima se može prepoznati da li se netko pouzdaje u sebe ili u Boga, te dodaje savjete kako zadobiti pouzdanje u Boga.

Ako se netko, kada padne, žalosti i uznemirava, znak je da se pouzdaje u sebe, a ne u Boga. Naprotiv “onaj, koji se uzda u Boga, kada padne ne čudi se, ne žalosti se i ne tuži, znajući da mu se to dogodilo zbog njegove slabosti i nedostatka pouzdanja u Boga. Što je veće nepovjerenje u sebe, to je poniznije pouzdanje u Boga“ (pog. 4, str. 79).

Treba se čuvati varke u koju mnogi padnu, a po kojoj bi malodušnost i nemir što se jave poslije grijeha, bili kreposti. U njima se, u stvari, krije oholost i preuzetost, koje su utemeljene na uzdanju u sbe same, a ne u Boga (pog. 5, str. 80).

U trećem dijelu knjige (pog. 7-43), koji je i najrazrađeniji, Scupoli se predstavlja kao vješt duhovni vođa i dobar poznavalac ljudske duše. U ovom dijelu on sustavno razrađuje strategiju borbe i to na slijedeći način: 1. borba protiv nedostatka razuma (pog. 7-9); 2. borba protiv nedostatka volje (pog. 10-12); 3. borba protiv strasti (pog. 13-18); 4. borba protiv nedostatka osjećaja (pog. 19-26); 5. borba protiv prijevara đavla (pog. 27-33); 6. borba za postizanje kreposti (pog. 34-43).

Nepovjerenje u sebe i povjerenje u Boga nisu dostatni u duhovnoj borbi. Oni moraju biti praćeni vježbanjem, osobito razuma i volje. Dvije su stvari koje podjarmljuju razum: neznanje, koje ga zatamnjuje i sprječava u spoznanju istine, i radoznalost koja ispunja razum štetnim, ispraznim i nepristojnim mislima. Sredstava koja Scupoli predlaže protiv neznanja i radoznalosti jesu: molitva, trajno vježbanje dubokog i vjernog poznavanja stvari, kako bi ih upoznali onakve kakve jesu, trajno razmišljanje o nebeskim stvarima, a prema zemaljskim se ponašati kao da ne postoje, i ne željeti znati išta drugo osim Krista raspetoga.

Vježbanje volje (pog. 10-12) ima za cilj sve činiti s nakanom da se proslavi Boga i upozna njegova volja. No, po Scupoliju, postoji opasnost da ljudska narav, koja je sklona uvijek tražiti sebe a ne Boga, prikaže vlastite motive kao božanske. Ovoj prijevari čovjek se može suprostaviti čistoćom srca "koja se sastoji u svlačenju starog čovjeka i u oblačenju novog" (pog. 10., str. 88). "Tko god djeluje kao potaknut od Boga i s nakanom da se Bogu sviđi, ne želi jednu stvar više od druge, nego nešto želi samo ako će se to Bogu sviđjeti i imati će neku stvar na način i u vrijeme koje će mu biti udijeljeno; imao nešto ili nema, svejedno mu je, jer u oba slučaja postiže svoj cilj koji nije drugo doli Božja volja" (pog. 10, str. 89).

U 12. poglavlju Scupoli se predstavlja kao pravi poznavalac ljudske duše i psiholog koji u čovjeku razlikuje dvije volje: razumsku, tj. višu i osjetilnu ili nižu. Skoro cijela duhovna borba sastoji se u činjenici da je razumska volja, koja je smještena između božanske i niže, osjetilne volje, napadana od jedne i od druge i svaka je želi privući sebi. Stoga velike neugodnosti i muke, osobito na početku, doživljavaju oni koji žele popraviti vlastiti iskvareni život i osloboditi se ružnih navika.

Scupoli upozorava da je nemoguće postići prave kršćanske kreposti ako se ne učini nasilje nad sobom "i podnese kazna koja se osjeća u napuštanju ne samo velikih užitaka nego i malih, a na koje smo bili navezani" (pog. 12, str. 92).

Zanimljiv je način na koji Scupoli predlaže kako se treba boriti protiv strasti (pog. 13-18). Savjetuje da se osjetilnim poticajima treba oštro oduprijeti kako viša, razumska volja ne bi pristala na ove poticaje. No, kada su napasti prestale, treba ih ponovo izazvati da bi ih se pobijedilo s još većom žestinom i snagom. "Potom ih izazovi na treću bitku u kojoj ćeš se naviknuti odbaciti ih od sebe s prezirom i odvratnošću... napokon trebaš činiti protivne svakoj tvojoj neurednoj strasti" (pog. 13, str. 94). Treba se boriti velikodušno i, usprkos svim ranama koje se zadobiju, nikada ne ostaviti oružje i pobjeći. Jer treba znati, upozorava Scupoli, da se ova bitka ne može izbjeći. Onaj tko se ne bori već je pobijeđen i umire. Moramo se boriti s neprijateljem s kojim ne može biti niti mira, niti primirja (str. 100-101).

Borba protiv mana tijela i osjećaja (pog. 19-26) treba se voditi na način različit od drugih. U ovoj borbi treba razlikovati tri vremena: prije nego smo napastovani, kada smo napastovani i vrijeme poslije napasti. Prije napasti treba se boriti protiv uzroka koji običavaju prouzročiti napasti. Ponajprije treba se boriti ne suočavajući se s manom, nego svim silama bježeći od svake prigode i osobe od kojih bi mogla doći i najmanja opasnost. "Iznova ti kažem: 'bježi', jer ti si slama; i nemoj se pouzdavati u činjenicu da si mokra i ispunjena vodom dobre i čvrste volje, odlučna i spremna prije umrijeti, nego Boga uvrijediti: učestalim prigodama malo pomalo plamen će svojom toplinom osušiti vodu volje te, kada se čovjek i ne nada, nasrnuti će, ne obazirući se niti na rodbinu niti na prijatelje: ne bojeći se Boga niti svih paklenih kazni, ne poštujući ni čast ni život. Stoga bježi, bježi ako zaista ne želiš biti iznenada zgrabljena, uhvaćena i ubijena" (pog. 19. str. 106).

Opisujući način kako dovesti u red izvanjske osjećaje, Scupoli savjetuje kako od njih prijeći na kontemplaciju božanskih stvari, protkajući cijela poglavlja (21, 22, 23) prelijepim molitvama. Znati gospodariti svojim jezikom (pog. 24) znači biti na putu prema pobjedi u duhovnoj borbi. Govorljivost je majka lijenosti, argument neznanja i ludosti, dovodi do odbijanja te ohlađuje žar pobožnosti, a šutnja "je velika utvrda u duhovnoj borbi te sigurna nada u pobjedu. Šutnja je prijatelj onomu tko se ne uzda u sebe nego u Boga; šutnja je čuvar svete molitve te izvanredna pomoć za osvajanje kreposti" (str. 120-121).

Nakon što je opisao (pog. 27-32) na koji način davao želi omesti duhovni napredak kršćanske duše, Scupoli u slijedećim poglavljima (pog. 33-43) opisuje načine i sredstva kojima se mogu postići kršćanske kreposti te po njima ostvariti duhovni napredak.

U četvrtom dijelu knjige (pog. 44-62) Scupoli tumači koje mjesto treba imati molitva, kao četvrto predloženo oružje u duhovnoj borbi. Molitva je instrument kojim se postižu sve milosti te se njome "stavljaju mač u Božju ruku kako bi se borio i pobijedio za tebe" (pog. 44. str. 158). Nakon što je opisao različite vrste molitava (mentalna molitva,

meditacija, itd.) i sadržaja meditacije (Muka Kristova je u središtu meditacije; pog. 44-52) Scupoli navodi da je presveti sakrament euharistije vrhunac molitvenog života te oružje koje je iznad svih drugih, jer je ovo oružje "Kristovo tijelo i krv s dušom i božanstvom Njegovim te se On bori zajedno s nama protiv naših neprijatelja" (pog. 53, str. 176-177). Za svetu pričest treba biti dostojan i dobro pripremljen, a kada se ne može primiti, Scupoli savjetuje duhovnu pričest (pog. 55-56).

Posljednjih šest poglavlja Scupoli posvećuje pripravi na dobru smrt i opisuje na koji način davao napada vjernu dušu u trenutku smrti te koje su druge duhovne opasnosti (opasnost za vjeru, očaj, isprazna slava te lažna ukazanja) koje se mogu pojaviti u trenutku smrti.

Treba reći da postoje dva ključa po kojima treba pristupiti Scupolijevoj duhovnosti: *askeza čiste ljubavi i kristocentrizam*. Askeza čiste ljubavi je nit koja je protkala cijelu knjigu, osobito poglavlja 1, 10 i 11, te ima za svrhu sve činiti poradi Boga i njegove časti. Kristocentrizam Scupolijeve duhovnosti također odsijeva sa svake stranice *Duhovne borbe*. Osobito značajno mjesto u njegovu duhovnom životu zauzima meditacija Kristove muke. Već smo, naime, rekli da u uvodu Scupoli svoju knjigu posvećuje "najslavnijem pobjedniku Isusu Kristu, pobjedniku sa svojim ranama".

Čitajući *Duhovnu borbu* nije teško primijetiti utjecaj sv. Ignacija Lojolskog, tj. ignacijske duhovnosti koja je očigledna u shemi duhovne borbe, potom u svakodnevnom ispitu savjesti (60. pog.) te također u poglavljima posvećenim molitvi (pog. 44-46). Na stranicama ove knjige također je moguće susresti utjecaj franjevačke duhovnosti, osobito u poglavljima posvećenim meditaciji Krista siromašnog i raspetog (51-52). Usprkos različitim utjecajima koji su prisutni u Scupolijevoj duhovnosti, *Duhovna borba* je prepoznatljiva i značajna sinteza šireg asketskog pokreta karakterističnog za vrijeme u kojem je Scupoli živio. Valja također reći da je Scupoli preko *Duhovne borbe* izvršio ogroman utjecaj na talijansku, a osobito na francusku duhovnost i to zahvaljujući ponajprije sv. Franji Saleškom koji je svojim učenicima i penitentima preporučivao ovu knjigu kao jednostavan i siguran vodič u duhovni život, a i sam ga je svakodnevno čitao.

Na kraju treba reći da *Duhovna borba*, premda manifest čiste ljubavi, ipak nije kompletan traktat o duhovnom životu, jer primjerice posvema zanemaruje odnos prema bližnjemu. No, uza sve nedostatke, smatramo da ona ima što reći i danas, osobito onima koji žele napredovati u vlastitom duhovnom životu, te koji shvaćaju da je duhovni život i borba sa samim sobom. Zaključimo citirajući Bartolomea Masa, najboljeg Scupolijeva poznavatelja, koji napisao da "*Duhovna borba* trajno ostaje jedan od najdragocijenijih literarnih bisera u povijesti katoličke duhovnosti" (*Dizionario enciclopedico di*

spiritualità, 3, Città Nuova Editrice, Roma 1990, str. 2277) i zaželimo da *Duhovna borba* što prije ugleda svjetlo dana i na hrvatskom jeziku.

Mladen Parlov

NOVI PRIRUČNIK DOGMATIKE

Theodor Schneider (hrsg.), *Handbuch der Dogmatik*, Patmos Verlag, Düsseldorf 1992, sv. I, XXIV + 584 str.; sv II, XXV + 611 str.

Nakon posaborskog razdoblja istraživanja na području teologije, što su imala voditi k njezinoj obnovi prema zamisli Sabora, pojavljuju se, u posljednje vrijeme, nove sinteze. Prošle godine izašao je iz tiska, na njemačkom jeziku, priručnik katoličke dogmatike u dva sveska, koji, prema nakani sastavljača, želi dati cjelovit pregled sadržaja vjere kako se obrađuju u današnjoj školskoj teologiji. Pružajući potrebne podatke s pojedinih područja dogmatske teologije, priručnik želi biti pozdano pomagalo u radu u prvom redu studentima teologije, a zatim i svima onima koji se zanimaju za pitanja vjere. Djelo je rezultat timskog rada, a izrađeno je pod vodstvom poznatog teologa Th. Schneidera, profesora dogmatske teologije na teološkom fakultetu sveučilišta u Mainzu.

U pristupu građi priručnik se ravna prema zahtjevima Sabora, iznesenim u OT br. 16, što se odnose na ustroj i način izlaganja dogmatske teologije. Na toj crti, obrađivanje cjelokupne tematike dobiva naglašeno povijesno-spasenjsko obilježje. S tim u vezi ističe se u predgovoru, da je u zasnivanju cjelovitog prikaza od početka, kao crvena nit, sastavljače vodila misao o istinskom životu, što ga živi Bog omogućuje ljudima. Promatranje vjere kao života u Božjoj naklonosti zahtijeva da se o vjeri u trojedinoga Boga govori ne samo na početku priručnika, u nauci o Bogu, nego da ova tema prožima sve traktate. To je autorima bio razlog da traktat o Trojstvu smjeste na kraj priručnika jer nauka o Trojstvu povezuje i tematizira cjelovitost života u vjeri, nadi i ljubavi, življena u punini Božjega života (str. XXIII).

Tematska raščlamba priručnika ostaje kod klasične podjele na traktate. U uvodnom dijelu, koji nosi naslov Prolegomena, J. Werbick obrađuje znantveno-teoretsku problematiku dogmatske teologije, njezino polazište, pretpostavke i metodu. Isti je autor izradio i traktat o Trojstvu, koji je smješten ne iza nauke o Bogu, već na kraju priručnika. Nakon uvodnih hermenutskih razmišljanja dolaze nauka o Bogu i traktat o stvaranju, koje su napisali D. Sattler i Th. Schneider.